

Til Aftenposten: Cu. 25/10.1980

Kohr.

Var Koht klar over at krigen måtte komme?

Hr. redaktør.

I 1980 har mange vært påfallende ivrige etter å felle bastante dommer over "9. april-politikkerene", deres handlemåter og egenskaper. På godt som ondt. Utenriksministeren og presidentskapet får undgjelde mest, når quisling undtas. I Aftenposten 21.10. feller Halvor Die-
sen en bastant/^{dom} over Koht. Han distanserer seg fra spørreformen i innlegget, og sier: - "Vel, Koht var sikkert en forsker og forfatter i stort format, men utenriksminister var han ikke." Jeg er faktisk redd alle som feller så bastante dommer i nartid! Krigshistorikerne har dempet seg betraktelig i de senere år. Det må spørres om :hvilken fullstendig, objektiv analyse foreligger om Koht's virke som utenriksminister gjennom fem år (1935-40) ? Hans funksjon må ses i sammenheng med begivenhetene i Europa, i hans samtid, og i verden forøvrig. Hvilke "medspillere" - makkere - hadde han? Hvilke "kort" satt disse med, og var viljen tilstede med hensyn til å spille disse til fordel for Koht og Norge? Vi har vel fått vite noe om det i det siste! Herr Diesen peker på, at Koht reiste Europa m. fl. steder rundt, i forsøk på å stoppe den tilstundenes krig. Ælgelig visste han at krigen måtte komme! Om den skulle komme til Norge, det berodde nok mest på "medspillernes" disposisjoner, og andre ting som var på gang. Finlands krigen f. eks. Om det skal krediteres Koht at vi i det minste fra 1939 hadde en nøytralitetsvakt, skal være usagt. Det ville ha vært ^{la tott} hensiktsmessig her å vite for seg hele utviklingen. At Norge var i faresonen fra krigsutbruddet i 1939, var neppe uklart for noen voksen person. Såvel Koht, som mesteparten av folket, var pro-engelsk. En "morsbinding" som var utgått av mange årsaker, over tid. Denne bindingen bidro til at Koht ikke kunne være den helt "nøkterne" utenriksminister han nok helst ville være. Han hadde synspunkter blant sine regjeringskolleger å ta hensyn til. Valg av "side" i en eventuell krigsdeltakelse var avgjort, dersom nøytraliteten ikke kunne opprettholdes.

Det var om nøytraliteten det stod! For Norge. At ikke regjeringen ble orientert, direkte og indirekte, kan det ikke herske tvil om. At "rette mann" (kollega) ikke vidreførte informasjonene etterhvert er: å komme sannheten nærmere. I en privat samtale med Koht i 1957 (opptatt på lydbånd) forteller han meg mye om tiden før og etter 9. april¹⁹ 40. Så langt det ikke berørte "teleplikta". Det han da forteller, begynner nå smått om senn "å tyte frem". Han sier bl.a. at: "- inga sann historie kan koma fram før minst/50 år, - da dei store arkiva vert opna. Dei er t.d. ? ? ?". Vi er nå, i begynnelsen av 80-årene, bare i begynnelsen i forskningen om å få vite den hele og fulle sannhet, om årsak og virkning. Koht forteller om et møte med Churchill, da han bl.: vil vite om årsaken til " at det var heilt umogelig å få eit klart svar på " Englands handlemønster og hensikter, i tiden fra midten av trettiårene, og helt inn i de siste timer før tyskernes inntog i N^roge.... Særlig var han (Koht) interessert de alliertes politikk, deres tanker og meninger, deres hensikt med Norge, fra krigsutbruddet i 1939 og fram til 9. april. Jeg gjengir ikke svar^ret her, for svar fikk han! Derimot Koht's: "- hadde jeg visst hva jeg da fikk vite, hadde eg handla heilt annorleis ". Ja, forteller ikke Bjørnsen om noe nytt!

Utsiftingen av Koht, med Trygve Lie i London, hadde nok også andre årsaker enn bare "samarbeidsvanskar", slik Diesen antyder. Jeg henger på en uttalelse fra Koht, om kollegene i regjeringen, som han ikke ville uttale seg negativt/overhodet, at han hadde "problemer" med GUBBEN (Nygaardsvold), særlig i 1939/40: - " han blei "sjuk" berre eg nemde ordet krig". Men, det var det jo naudsynt for meg i denna tida". Det er beklagelig at alle kritikkerne, som ikke er nøkterne historikere, beklede de vanskelige stillinger og fikk anledning til å gjøre de riktige ting til rett tid.

R.S. GRUDE

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX